

BİGA'DA (ÇANAKKALE) GELENEKSEL KULLANIMI OLAN BİTKİLERİN YÖRESEL ADLARI VE ADLANDIRMA YAKLAŞIMLARI

Ece Sevgi^{1*}, Çağla Kızıllarlan-Hançer², Muhammet Akkaya³,
Ernaz Altundağ-Çakır⁴

¹⁾*Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul.

²⁾ Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul.

³⁾ Biga Orman İşletme Müdürlüğü, Biga-Çanakkale.

⁴⁾ Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Düzce.
İletişim: ecesevgi1@yahoo.com

Özet

Yaşamımızda yer alan bitkilerin tanımlanabilmesi için her birine özel adlar verilerek sözlü ve yazılı kaynaklar ile bu adların nesilden nesile aktarılması sağlanmıştır. Bitkileri tanıma ve adlandırma bilgisinin altında öncelikli olarak yararlanma veya zararından korunma eğiliminin olduğu bilinmektedir. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Türkiye bitkilerden yararlanma konusunda çok zengin bir kültürel zenginliğe sahiptir. Bir bitkinin çok sayıda yöresel ad ile anılması dil zenginliği açısından önemli bir kültürel zenginliktir ve bu zenginliğin bilimsel çalışmalarda da kayda alınarak korunması gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmamızda, Biga ve köylerinde geleneksel [gıda (baharat, çay, soğuk içecekler, reçel, turşu vb.), tıbbi, barınma, boya, süs, kozmetik, yakacak, hayvan yemi veya hayvan hastalıkları] kullanımı olan bitkilerin yöresel adları bilimsel adları ile birlikte belirlenmiştir. Elde edilen veriler sonucunda yörede doğal yayılış gösteren ve geleneksel kullanımı olan 142 taksona ait 283 bitki adı kaydedilmiştir. Biga'da bitkilerin geleneksel adlandırılmasında en yaygın kullanılan yaklaşımın benzetmeye dayalı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler; Yöresel İsim, Etnobotanik, Biga, Çanakkale

LOCAL NAMES OF PLANTS WHICH HAVE TRADITIONAL USAGES IN BİGA AND THEIR NAMING APPROACHES

Abstract

In order to be able to identify plants in our lives, we have given each one a special name and these plant names have been transferred to generations with oral and written sources. It is known that the knowledge of identification and naming of plants are primarily based on the tendency that use of plants or avoid from harmful plants. Turkey which has hosted many civilizations has a very rich cultural heritage to benefit from the plant. The fact that a plant has many local names is an important cultural wealth in terms of language richness and this richness must be recorded and protected in scientific studies. In our work, the local names of plants and their scientific names which have traditionally been used (such as food (spices, tea, cold drinks, jams, pickles etc.), medicinal, house, dye, handy crafts, cosmetics, firewoods, animal feed or animal diseases) in Biga and its villages have been identified. In conclusion, we have recorded 283 plant names belonging to 142 wild taxa have been traditionally used in Biga. We have been determined that the most common approach to traditional naming of plants in Biga is based on similarity.

Keywords; Local Name, Ethnobotany, Biga, Çanakkale

1. Giriş

İnsanlar, yaşadıkları bölgelerdeki doğal bitkilerden birçok farklı amaçla yararlanmaktadır. Bitkilerle ilgili günümüze kadar ulaşan bu bilgiler çok eski deneyimlere dayalı olan ve her toplum için kendine özgü önemli birer kültür varlığıdır (Ertuğ, 2004:182; Ertuğ, 2014). Yaşamımızda yer alan bitkilerin tanımlanabilmesi için her birine özel adlar verilerek sözlü ve yazılı kaynaklar ile bu adların nesilden nesile aktarılması sağlanmıştır. Bitkileri tanıma ve adlandırma bilgisinin altında öncelikli olarak bitkilerden yararlanma veya zararından korunma eğiliminin olduğu bilinmektedir (Alkayış, 2007:3-4; Baytop, 2007; Tuzlacı, 2011). Bir bölgedeki bitkilerin yöresel isim bilgisine bakıldığında adlandırılan bitkilerin çoğunun gıda, baharat, barınma, ilaç, boya, süs, kozmetik, yakacak, eşya, hayvan yemi veya hayvan hastalıklarında kullanımı olan bitkiler olduğu görülmektedir (Baytop, 2007:9; Tuzlacı, 2011:8-12; Ertuğ, 2014:326). Bitkilere verilen yöresel adlar incelenerek, o yörenin yaşayış biçimi, gelenekleri, inançları vb. özellikleri hakkında geniş bilgilere ulaşmak mümkündür (Doğan, 2011:8). Türkçe’de bitkilerin yöresel isimlerinin zenginliği halkımızın doğa ve bitkiler ile olan ilişkisinin ne kadar yoğun olduğunun bir göstergesidir. Günümüzde kullanılan bazı yöresel bitki adlarının, Türkçe bitki adlarını da içeren “Divan-ı Lüğati’t Türk” adlı eserde de yer aldığı bilinmektedir (Baytop, 1991:26; Şahin, 2007:571; Gümüşatam, 2010:1046). Ayrıca eski zamanlarda kullanılan tıbbi bitkiler ile ilgili yazılmış bazı eserlerde yer alan “alüc:alıç, armūd, baldıran, böğürtlen, karga düleği, eşek hıyârı, kuzu kulağı, oğul otu, ayıd:ayıt” gibi bitki isimlerinin halen ülkemizde kullanılıyor olması bitki adlandırma kültürümüzün ne kadar eskilere dayandığını ve halen yaşatılıyor olduğunu da göstermektedir (Küçük, 2010; Küçük ve Yıldız, 2016).

Etnobotanik araştırmalar, bitkiler hakkında deneme yanılma yoluyla edinilmiş ve uzun bir zaman sürecinde nesilden nesile aktarılarak günümüze ulaşmış, çok değerli bilgileri derleyerek bilimsel süzgeçten geçirip insanlığın hizmetine sunan çalışmalardır (Tuzlacı, 2011; Ertuğ, 2014). Ayrıca bu çalışmalar sonucunda sadece bitkilerin geleneksel kullanımı ile ilgili bilgilerine ulaşılmaz aynı zamanda bu bitkilere verilen yöresel adlandırmalar ile ilgili de çok önemli veriler ortaya çıkmaktadır. Böylece derlenen bitkilerin yöresel adları geleneksel bitki kullanımını inceleyen çalışmaların değerli bir kısmını oluşturur (Yıldırım, 2004:183). Özellikle bitkilerin teşhisi yapılarak yöresel adlarının bilimsel adları ile eşleştirilmesi etnobotanik çalışmaları daha da değerli kılmaktadır. Çünkü bazı bitkilerin birden fazla yöresel adı olabildiği gibi bazı yöresel adlar

da (mayasıl otu, kekik vb.) birden fazla bitkiye verilmiş olabilir (Sevgi ve Kızıllar, 2013:17-29). Bu çeşitlik de Türkiye’de bulunan bitki türlerinin sayısından çok daha fazla yöresel bitki adının bulunması sonucunu doğurmuştur (Önler, 2004: 273). Bu durumda yöresel bitki adının hangi bitkiyi karşıladığının anlaşılmasında bazı zorluklar ortaya çıkmaktadır (Tuzlacı, 2006:1-5; Baytop, 2007:7). Etnobotanik çalışmalar sonucunda elde edilen veriler bu zorlukları aşma konusunda bizlere daha güvenilir bilgiler sunmaktadır (Tuzlacı, 2006:2; Altundağ ve Özhatay, 2009; Kızıllar ve Özhatay, 2009; Tuzlacı 2011:1-2; Doğan ve Tuzlacı, 2015:24; Şenkardeş ve Tuzlacı, 2016:30). Ayrıca bu çalışmalar Türkiye’deki farklı bölgelerde kullanımı olan yöresel bitki adlarını kayda alarak yöredeki söz varlığının belirlenmesi ve Türkçe’nin kavramlaştırma gücünün ortaya konulması açısından da yararlı olmaktadır (Doğan, 2011:8). Bir bitkinin çok sayıda yöresel ad ile anılması dil zenginliği açısından önemli bir kültürel zenginliktir ve bu zenginliğin bilimsel çalışmalarda da kayda alınarak korunması gerekmektedir (Önler, 2004: 273).

Yapılan çalışmalar sonucunda yöresel bitkilerin adlandırılmasında farklı temellere dayandırıldığı ve özellikle betimleyici sözcüklerin kullanıldığı görülmektedir. Bitkinin bir özelliğini (sarı kantaron, acı bakla vb.), yetiştirme ortamını (orman gülü vb.), kullanımını (süpürge otu vb.), yapı ve işlevselliği (ısrırgan vb.), çıkardığı sesi (çıtır vb.), yaygın bulunuşunu (adi ardıç vb.) yansıttığının dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında hayvan adlarından (yılan otu vb.), organ adlarından (keçiboynuzu vb.), özel adlardan (kısamaahmut otu vb.), insana ait özelliklerden de (akraba adları: dedesakalı vb.) bitkilerin adlandırılmasında yararlandığı bilinmektedir (Baytop, 2007; Doğan, 2011; Tuzlacı 2011). Bitki adlarının yapısal olarak incelenmesi sonucunda yapıların büyük bir bölümünün kelime öbeği şeklinde (ebegömece, arapsacı, adematotu, üçgül, köy-göçüren) kurulduğu görülmüştür (Doğan, 2011:11).

Çalışma alanı olarak seçilen Biga, Marmara Bölgesi’nin güneybatı bölümünde yer alan, Çanakkale ilinin merkezden sonra en büyük ilçesidir. Biga ilçesinde 108 köy ve 2 belde bulunmaktadır (Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri, 2011). İlçenin doğusunda Balıkesir’in Gönen ilçesi, batısında Çanakkale’nin Lapseki ilçesi, güneyinde Çanakkale’nin Çan ve Yenice ilçeleri, kuzeyinde ise Marmara Denizi bulunmaktadır (Akkaya, 2008). Biga hem coğrafik özellikleri hem de iklimsel özellikleri bakımından büyük çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla bu özelliklerin çeşitliliği sonucunda zengin bir bitki örtüsüne sahip olan orman içi köylerin bulunduğu, ayrıca ilçedeki bitki kullanımının yoğun olduğu etnobotanik çalışmalarla belirlenmiştir (Sevgi ve ark., 2012). Bitki adlarının yerleşim yerlerinin

adlandırılmasında da kullanıldığı bilinmektedir (Şahin, 2015). Bu alandaki bir çalışmada Biga'da köy adlarında doğal bitki örtüsünden esinlenerek (Aksaz, Akyaprak, Ayıtdere, Karaağaç, Selvi) adlandırma yapıldığı belirtilmektedir (Örge Yaşar, 2017:171). Biga ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından 1960'lara kadar Balkanlardan ve Kafkaslardan göç almıştır (Gürsu, 2001:52-54). Biga, Yörük, (Manav), Pomak, Çerkez, Tatar, Boşnak, Kumuk, Kırçalı, Roman, Muhacir gibi karışık sosyal yapıya sahip bir yerleşim merkezidir (Gürsu, 2001:214). Bu kültürel zenginliğin yöredeki kullanılan bitki adlarındaki çeşitliliğe de katkısı olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Biga'da geleneksel kullanımını olan bitkilerin yöresel adlarını belirlemektir.

2. Yöntem

Çanakkale ili Biga ilçesinde geleneksel kullanımı olan doğal bitkilerin yöresel adlarını kayda almak amacıyla 2011-2013 yılları arasında farklı vejetasyon dönemlerinde köylere ziyaretler yapılmıştır. Bu ziyaretlerde yöre halkı ile yüz yüze görüşmeler sonucunda kullanımı olan bitkilerin yöresel adları

kaydedilmiştir (Şekil 1). 151 kaynak kişi (35-87 yaş) ile görüşmeler yapılmıştır. Yöresel adlar kaynak kişilerden derlendikten sonra, kaynak kişi ile birlikte araziden bitki örnekleri toplanıp bilimsel adlandırma kurallarına göre teşhis edilmiştir. Teşhislerde, Davis (1965-1985), Davis ve ark. (1988) ve Güner ve ark. (2000) tarafından yazılan Türkiye Florası kaynaklarından yararlanılmıştır. Bilimsel adlar için de The Plantlist adlı web sayfası kullanılmış ve güncel halleri dikkate alınarak yazılmıştır (www.theplantlist.org). Böylece bilimsel bitkilere verilen yöresel isimlerin, aslında hangi türe ait olduğu doğru bir şekilde belirlenmiştir. Bitki eşleştirilmesi yapılamayan yöresel adlandırmalar kullanılmamıştır. Yörede sadece geleneksel kullanımı belirtilen doğal bitkiler dikkate alınmış olup kültür bitkileri çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen yöresel bitki adları yakın yörede yapılan bazı çalışmalar (Onar 2006; Tuzlacı ve Emre Bulut, 2007; Uysal ve ark., 2008; Uysal ve ark., Kızılarşlan ve Özhatay, 2009; 2010:17; Bulut ve Tuzlacı, 2015; Özdemir Nath ve Kültür, 2017), eski bitki adlandırmalarını inceleyen çalışmalar (Alkayış, 2007; Küçüker, 2010; Özkan, 2012; Küçüker ve Yıldız, 2016) ve Türkçe bitki adları sözlükleri (Baytop, 2007; Tuzlacı 2011) esas alınarak değerlendirilmiştir.

Şekil 1. Yöre halkı ile görüşmeler ve bitkilerin toplanması

3. Bulgular

Biga ve köylerinde yapılan çalışmamız sonucunda geleneksel [gıda (yemek, baharat, çay, soğuk içecekler, reçel, turşu vb.), tıbbi, barınma, boya, süs, kozmetik, yakacak, eşya, hayvan yemi veya hayvan hastalıkları] kullanımı olan bitkilerin yöresel adları liste olarak sunulmuştur. Hazırlanan listede bitkilerin bilimsel adları alfabetik sıralamaya göre düzenlenmiştir (Çizelge 1). Bilimsel isimden sonra parantez içerisinde bitkinin ait olduğu familyanın adı verilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda yörede doğal yayılış gösteren ve geleneksel kullanımı olan 142 taksona ait 283 yöresel bitki adı olduğu bulunmuştur. Yöresel bitki adlarının yazılmasında Tuzlacı'nın (2011:21) eserinde belirttiği gibi; bitkilerin tanımlayıcı özellikleri ve bitkinin herhangi bir kullanımını ifade eden kelimeler ayrı (Ör: kırmızı kantaron, nazar diken) yazılmıştır. Fakat eğer

bir anlam kayması varsa bitki adı bitişik yazılmıştır (Ör: kuzukulağı).

Yöresel bitki adlarının bitkilerin tanınırlığının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir. Bitki adlarında köy ve kaynak kişilere göre telaffuz değişikliği içeren bir bitki için kullanılan adlar (Ör: labada-ılabada; karamuk-karamık; ebegümeci-ebegömeçi; kantaron-kanturolok; pamukluk-pumuklak; piren-püren; deveçökerten-deveçökerten- devegöçerten; sütlü ot-süt otu; yandırak-yandırın; yemişgen-yemişen) listemizde her biri ayrı ad olarak aynen korunarak sunulmuştur. Ayrıca adlandırılmada ekler ile (Ör: kuzukulak-kuzukulağı) veya "ot, çalı, ağaç, çiçek" eklemesi yapılarak oluşturulan her bitki adı (Ör: çingirak-çingirak otu; kekik-kekik otu; gelincik-gelincik otu; karabaş-karabaş otu; yarpuz-yarpuz otu) ayrı adlar olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 1: Yöresel bitki adları

Bilimsel İsim	Yöresel İsim
<i>Acer campestre</i> L. subsp. <i>campestre</i> (Aceraceae) ¹ *[<i>Acer campestre</i> L. (Sapindaceae)]	Akçağaç
<i>Alcea setosa</i> (Boiss.) Alef. (Malvaceae)	Gülfatma, Hatmi
<i>Amaranthus hybridus</i> L. (Amaranthaceae)	Sorsork
<i>Anethum graveolens</i> L. (Apiaceae)	Dereotu, Yabani dereotu
<i>Arbutus andrachne</i> L. (Ericaceae)	Erkek davulga
<i>Arbutus unedo</i> L. (Ericaceae)	Davulga, Davulga çileği, Dağ çileği, Kauçuk davulgası, Kocayemiş
<i>Arum maculatum</i> L. (Araceae)	Yılanyaştığı
<i>Asparagus acutifolius</i> L. (Liliaceae) *[<i>Asparagus acutifolius</i> L. (Asparagaceae)]	Çıtır, Çoban çırısı, Kuşkonduz
<i>Asphodelus aestivus</i> Brot. (Liliaceae) *[<i>Asphodelus aestivus</i> Brot. (Xanthorrhoeaceae)]	Difluk, Hidrellez kamçısı, Yabani soğan, Nülükürüş
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik. (Brassicaceae)	Çobançantası, Çingirak otu, Çingirak
<i>Carpinus orientalis</i> Miller subsp. <i>orientalis</i> (Corylaceae) *[<i>Carpinus orientalis</i> Mill. (Betulaceae)]	Gürgen
<i>Castanea sativa</i> Mill. (Fagaceae)	Kestane
<i>Centaurium erythraea</i> Rafn. (Gentianaceae)	Kantaron, Kırmızı kantaron, Kırmızı mide otu, Pembe kantaron
<i>Chenopodium album</i> L. subsp. <i>album</i> var. <i>album</i> (Chenopodiaceae) *[<i>Chenopodium album</i> L. (Amaranthaceae)]	Ak ıştır, Sirken kökü
<i>Cichorium intybus</i> L. (Asteraceae)	Güneyik otu, Hindibağ
<i>Cistus creticus</i> L. (Cistaceae)	Pamuk otu, Yeşil ot, Pumuklak, pamukluk, Kırmızı kan, Gelin kanı
<i>Cistus salvifolius</i> L. (Cistaceae)	Pamuk otu, Yeşil ot, Pumuklak, pamukluk, Kırmızı kan, Gelin kanı
<i>Clematis vitalba</i> L. (Ranunculaceae)	Akbağ, Çakalbağı, Çakırbağı
<i>Cnicus benedictus</i> L. var. <i>benedictus</i> (Asteraceae) *[<i>Centaurea benedicta</i> (L.) L. (Compositae)]	Yılanotu
<i>Conium maculatum</i> L. (Apiaceae)	Acı baldıran
<i>Convolvulus arvensis</i> L. (Convolvulaceae)	Sarmaşık otu, Tüylü ot
<i>Cornus mas</i> L. (Cornaceae)	Drenka, Kızılçık
<i>Corylus avellana</i> L. (Corylaceae) *[<i>Corylus avellana</i> L. (Betulaceae)]	Fındık

¹ Bitkilerin "The Plantlist" adlı web sayfasındaki güncel bilimsel adları * işaretli olarak verilmiştir. (www.theplantlist.org)

<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i> (Rosaceae) * <i>[Crataegus monogyna</i> Jacq. (Rosaceae)]	Alıç, Geyikdiken, Gogiç, Şipka, Yemişen Yemişgen
<i>Crataegus pentagyna</i> Waldst. & Kit. ex Willd. (Rosaceae)	Alıç, Yemişgen
<i>Crepis zacintha</i> (L.) Babc. (Asteraceae)	Siğil otu
<i>Cyclamen hederifolium</i> Aiton (Primulaceae)	Domuz elması, domuz turpu
<i>Cydonia oblonga</i> Mill. (Rosaceae)	Yaban ayvası
<i>Daucus carota</i> L. (Apiaceae)	Ayıp otu, Edep haya otu
<i>Echallium elaterium</i> (L.) A. Rich. (Cucurbitaceae)	Acı düvelek, Acı kavun, Deli kavun, Ebucehil karpuzu, Karga düleği, Şeytan kavunu, Yaban kavunu, Yabani kavun
<i>Echinops viscosus</i> DC. subsp. <i>bithynicus</i> (Boiss.) Rech. (Asteraceae) * <i>[Echinops spinosissimus</i> subsp. <i>bithynicus</i> (Boiss.) Greuter (Compositae)]	Mor diken
<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh. (Equisetaceae)	Atkuyruğu, Çam otu, Kırkkilit otu, Kirpi diken, Prostat otu, Su otu
<i>Erica arborea</i> L. (Ericaceae)	Kömür piren, Piren, Püren
<i>Erica manipuliflora</i> Salisb. (Ericaceae)	Kömür piren, Piren, Püren
<i>Eryngium campestre</i> L. var. <i>virens</i> Link (Apiaceae)	Dibitahlı, Gökdiken
<i>Eryngium creticum</i> Lam. (Apiaceae)	Gökdiken, Nazar diken
<i>Euphorbia helioscopia</i> L. (Euphorbiaceae)	Sütleğen
<i>Fagus orientalis</i> Lipsky (Fagaceae)	Kayın
<i>Ferula communis</i> L. subsp. <i>communis</i> (Apiaceae)	Mantuka otu
<i>Ficus carica</i> L. subsp. <i>carica</i> (All.) Schinz et Thell. (Moraceae)	Yabani incir, Yemiş
<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. (Apiaceae)	Kokar ot, Rezene
<i>Fragaria vesca</i> L. (Rosaceae)	Dağ çileği, Yabani çilek
<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl. subsp. <i>angustifolia</i> (Oleaceae) * <i>[Fraxinus angustifolia</i> Vahl.]	Dişbudak
<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl. subsp. <i>oxycarpa</i> (Bieb.ex Willd.) Franco et Rocha Afonso (Oleaceae)	Dişbudak
<i>Fraxinus ornus</i> L. subsp. <i>ornus</i> (Oleaceae) * <i>[Fraxinus ornus</i> L.]	Ak dişbudak, Dişbudak
<i>Fraxinus excelsior</i> L. subsp. <i>excelsior</i> (Oleaceae) * <i>[Fraxinus excelsior</i> L.]	Dişbudak, Kara dişbudak
<i>Helichrysum stoechas</i> (L.) Moench ssubsp. <i>barrelieri</i> (Ten.) Nyman (Asteraceae)	Altın çiçeği, Altın otu
<i>Heracleum sphondylium</i> L. subsp. <i>ternatum</i> (Velen.) Brummitt (Apiaceae)	Hemoroit otu, Mayasıl otu
<i>Herniaria incana</i> Lam. (Illecebraceae) * <i>[Herniaria incana</i> Lam. (Caryophyllaceae)]	Sabunotu
<i>Hypericum perforatum</i> L. (Guttiferae) * <i>[Hypericum perforatum</i> L. (Hypericaceae)]	Cibrisa, Kantaron, Kantrolök, Mide otu, Sarı kantaron
<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i> (Cupressaceae) * <i>[Juniperus oxycedrus</i> L.]	Ardıç
<i>Laurus nobilis</i> L. (Lauraceae)	Defne
<i>Lavandula stoechas</i> L. subsp. <i>stoechas</i> (Lamiaceae) * <i>[Lavandula stoechas</i> L.]	Karabaş otu, Karabaş
<i>Malva sylvestris</i> L. (Malvaceae)	Ebe gömeci, Ebegümeci, Gömeç, şepki, bebek otu
<i>Matricaria chamomilla</i> L. var. <i>recutita</i> (L.) Grierson (Asteraceae) * <i>[Matricaria chamomilla</i> L. (Compositae)]	Babaçya, Papatya
<i>Medicago disciformis</i> DC. (Fabaceae)	Detelina, Yonca
<i>Medicago minima</i> (L.) Bart. var. <i>minima</i> (Fabaceae) * <i>[Medicago minima</i> (L.) L.]	Detelina, Yonca
<i>Medicago orbicularis</i> (L.) Bart. (Fabaceae)	Detelina, Yonca
<i>Medicago polymorpha</i> L. var. <i>polymorpha</i> (Fabaceae) * <i>[Medicago polymorpha</i> L.]	Detelina, Yonca
<i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>altissima</i> (SM.) Arcangeli (Lamiaceae) * <i>[Melissa officinalis</i> L.]	Arı otu, Melisa, Oğulotu
<i>Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i> (L.) Hudson (Lamiaceae) * <i>[Mentha longifolia</i> (L.) Hudson subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley]	Yaban nanesi, Yarpuz otu
<i>Mentha pulegium</i> L. (Lamiaceae)	Yaban nanesi, Yarpuz otu
<i>Nymphaea alba</i> L. (Nymphaeaceae)	Nilüfer

<i>Oenanthe pimpinelloides</i> L. (Apiaceae)	Kazayağı, Yabani maydanoz, kızotu, köfteotu
<i>Oenanthe silaifolia</i> M. Bieb. (Apiaceae)	Kazayağı
<i>Olea europaea</i> L. var. <i>sylvestris</i> (Miller) Lehr. (Oleaceae) * <i>[Olea europaea L.]</i>	Delice
<i>Origanum vulgare</i> L. subsp. <i>hirtum</i> (Link) Ietsw. (Lamiaceae)	Baharat otu, Güve otu, Güveci, Kekik otu, Keklik otu, Koru çayı, Uzun kekik, Yaban kekigi
<i>Ornithogalum montanum</i> Cyr. (Liliaceae) * <i>[Ornithogalum montanum</i> Cirillo (Asparagaceae)]	Yılan soğanı
<i>Paliurus spina-christi</i> Mill. (Rhamnaceae)	Çakırdiken, Dikenlik, Draga, Karaçalı
<i>Papaver dubium</i> L. subsp. <i>dubium</i> (Papaveraceae) * <i>[Papaver dubium L.]</i>	Gelincik
<i>Papaver rhoeas</i> L. (Papaveraceae)	Gelincik, Gelincik otu
<i>Phillyrea latifolia</i> L. (Oleaceae)	Akçakesme, Kuzu pırnalı, Pırnal
<i>Pinus brutia</i> Ten. var. <i>brutia</i> (Pinaceae) * <i>[Pinus brutia Ten.]</i>	Çam, Kızılçam
<i>Pinus nigra</i> J.F. Arnold subsp. <i>pallasiana</i> (Pinaceae) * <i>[Pinus nigra subsp. pallasiana (Lamb.) Holmboe]</i>	Akçam, Çam, Karaçam
<i>Pistacia terebinthus</i> L. (Anacardiaceae)	Çetlemik, Çitlenbik, Menengiç, Tetre
<i>Plantago lanceolata</i> L. (Plantaginaceae)	Patrajulka, Sinir otu, Sinirli ot, Sinirli yaprak, Sinirlik otu, Sinirlik yaprağı
<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib.) Lange (Plantaginaceae)	Sinir otu, Sinirli ot
<i>Platanus orientalis</i> L. (Platanaceae)	Çınar
<i>Populus nigra</i> L. subsp. <i>nigra</i> (Salicaceae) * <i>[Populus nigra L.]</i>	Kavak
<i>Portulaca oleracea</i> L. (Portulacaceae)	Gaga otu, Iştır, Semizlik otu, Semiz otu
<i>Primula vulgaris</i> Huds. subsp. <i>sibthorpii</i> (Hoffmanss) W.W. Sm. et Forrest (Primulaceae) * <i>[Primula vulgaris subsp. rubra (Sm.) Arcang.]</i>	Cennet çiçeği, Mentifor, Mart çiçeği, Marul kökü
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>divaricata</i> (Rosaceae) * <i>[Prunus cerasifera Ehrh.]</i>	Yaban eriği
<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin (Rosaceae) * <i>[Prunus spinosa L.]</i>	Güvem
<i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn (Hypolepidaceae) * <i>[Pteridium aquilinum (L.) Kuhn (Dennstaedtiaceae)]</i>	Kar otu
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pallas subsp. <i>elaegnifolia</i> (Rosaceae) * <i>[Pyrus elaeagnifolia Pall.]</i>	Ahlat, Kruşka
<i>Quercus cerris</i> L. var. <i>cerris</i> (Fagaceae) * <i>[Quercus cerris L.]</i>	Kızıl pelit meşe
<i>Quercus coccifera</i> L. (Fagaceae)	Çaltı, Dikenli pırnal, Pırnal, Pırnal meşesi, Karapırnal
<i>Quercus pubescens</i> Willd. (Fagaceae)	Ak meşe, Ak pelit, Beyaz kobalak, Kobak meşe, Sakız meşe
<i>Rhus coriaria</i> L. (Anacardiaceae)	Sumak
<i>Rosa canina</i> L. (Rosaceae)	Deli gül, Çiller, İt gülü, Kuşburnu, Öküzgözü, Trandafel, Yabani gül
<i>Rubia tinctorum</i> L. (Rubiaceae)	Kökboyası
<i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>canescens</i> (Rosaceae) * <i>[Rubus canescens DC.]</i>	Böğürtlen, Karamık, Karamuk, Köstek
<i>Rubus sanctus</i> Schreb. (Rosaceae)	Böğürtlen, Çoban kösteği, Kapına, Karamık, Karamuk
<i>Rumex acetosella</i> L. (Polygonaceae)	Ekşikulak, Kuzukulağı, Kuzukulak, Lüteş, Yeşil kulak
<i>Rumex crispus</i> L. (Polygonaceae)	Ekşi labadik, Eşek labadası, İlbada, Iştır, Labada, Lapadnik, Lapadnikin ekşisi, Lüteş, Yörük otu
<i>Rumex pulcher</i> L. (Polygonaceae)	Ekşi labadik, Eşek labadası, İlbada, Iştır, Labada, Lapadnik, Lapadnikin ekşisi, Lüteş, Yörük otu
<i>Rumex tuberosus</i> L. subsp. <i>creticus</i> (Boiss.) Rech. f. (Polygonaceae)	Ekşikulak, Kuzukulağı, Kuzukulak, Lüteş, Yeşil kulak
<i>Rumex tuberosus</i> L. subsp. <i>tuberosus</i> (Polygonaceae) * <i>[Rumex tuberosus L.]</i>	Ekşikulak, Kuzukulağı, Kuzukulak, Lüteş, Yeşil kulak
<i>Rumex patientia</i> L. (Polygonaceae)	Ekşi labadik, İlbada, Iştır, Labada, Lapadnik, Lapadnikin ekşisi, Lüteş, Yörük otu
<i>Ruscus aculeatus</i> L. var. <i>aculeatus</i> (Liliaceae) * <i>[Ruscus aculeatus L. (Asparagaceae)]</i>	Tavşan bubuşu, Tavşanmemesi
<i>Ruscus aculeatus</i> L. var. <i>angustifolius</i> Boiss. (Liliaceae) * <i>[Ruscus aculeatus L. (Asparagaceae)]</i>	Tavşan bubuşu, Tavşanmemesi
<i>Salix alba</i> L. (Salicaceae)	Söğüt
<i>Sambucus ebulus</i> L. (Caprifoliaceae) * <i>[Sambucus ebulus L. (Adoxaceae)]</i>	Sultanotu
<i>Silybum marianum</i> (L.) Gaertn (Asteraceae)	Eşek dikenli

<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill subsp. <i>glaucescens</i> (Jordan) Ball (Asteraceae) * <i>[Sonchus asper</i> subsp. <i>glaucescens</i> (Jord.) Ball ex Ball (Compositae)]	Mekilpişkale, Sütleğen, Sütluce, Süt otu, Sütlü ot, Sütlüteken
<i>Sorbus domestica</i> L. (Rosaceae)	Üvez
<i>Spartium junceum</i> L. (Fabaceae)	Katır kuyruğu, Katırtırnağı, Pelik
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill. subsp. <i>media</i> (Caryophyllaceae) * <i>[Stellaria media</i> (L.) Vill.]	Cicibici, Cimcime, Jebak, Jebek, Yebak
<i>Styrax officinalis</i> L. (Styracaceae)	Tespih çalsı
<i>Tamus communis</i> L. subsp. <i>communis</i> (Dioscoreaceae) * <i>[Dioscorea communis</i> (L.) Caddick & Wilkin.]	Adam otu, Adem otu, Domuz elması, İt üzümü, Jastel, Jestel, Karayanlık, Orman sarmaşığı, Yandıracak, Yandıran, Yer elması
<i>Taraxacum aleppicum</i> Dahlst. (Asteraceae)	Hindibağ, Lotubile, Sarı papatya
<i>Taraxacum gracilens</i> Dahlst. (Asteraceae)	Hindibağ
<i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>chamaedrys</i> (Lamiaceae) * <i>[Teucrium chamaedrys</i> L.]	Kısa mahmut, Mayasıl otu
<i>Teucrium polium</i> L. (Lamiaceae)	Kısa mahmut, Mide otu, Yavşan otu
<i>Thymus longicaulis</i> C. Presl subsp. <i>longicaulis</i> var. <i>subisophyllus</i> (Borbas) Jalas (Lamiaceae) * <i>[Thymus longicaulis</i> subsp. <i>chanbardi</i> (Rechb.f.) Jalas]	Balkan çayı, Balkan otu, Deli kekik, Kekik, Kekik otu, Keklik çiçeğı, Taş kekiğı, Yabani kekik, Yer kekiğı
<i>Thymus thracicus</i> Velen. var. <i>longidens</i> (Velen.) Jalas (Lamiaceae) * <i>[Thymus thracicus</i> Velen.]	Balkan çayı, Balkan otu, Deli kekik, Kekik, Kekik otu, Keklik çiçeğı, Taş kekiğı, Yabani kekik, Yer kekiğı
<i>Tilia argentea</i> Desf. ex DC. (Tiliaceae) * <i>[Tilia tomentosa</i> Moench]	Çiçek, İhlamur
<i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G. Don (Boraginaceae)	Kaldırak otu
<i>Tribulus terrestris</i> L. (Zygophyllaceae)	Deve çökere, Deve çökerten, Deve göçerten, Köygöçüren, Pıtrak
<i>Trifolium arvense</i> L. var. <i>arvense</i> (Fabaceae) * <i>[Trifolium arvense</i> L.]	Tirfil, Yonca
<i>Trifolium campestre</i> Schreb. (Fabaceae)	Tirfil, Yonca
<i>Trifolium echinatum</i> M.Bieb. (Fabaceae)	Tirfil, Yonca
<i>Trifolium globosum</i> L. (Fabaceae)	Tirfil, Yonca
<i>Trifolium isthmocarpum</i> Brot. (Fabaceae)	Tirfil, Yonca
<i>Trifolium repens</i> L. (Fabaceae)	Tirfil, Yonca
<i>Trifolium speciosum</i> Willd. (Fabaceae) * <i>[Trifolium grandiflorum</i> L.]	Tirfil, Yonca
<i>Trifolium subterraneum</i> L. (Fabaceae)	Tirfil, Yonca
<i>Tulipa orphanidea</i> Boiss. ex Heldr. (Liliaceae)	Lale, Mincuar
<i>Urtica dioica</i> L. (Urticaceae)	Deli ısırgan, Isırgan
<i>Urtica urens</i> L. (Urticaceae)	Isırgan, Kara ısırgan
<i>Verbascum blattaria</i> L. (Scrophulariaceae)	Ağı otu, Balık otu, Sığırkuyruğı, hayvan kuyruğı
<i>Verbascum densiflorum</i> Bertol. (Scrophulariaceae)	Ağı otu, Balık otu, Sığırkuyruğı, hayvan kuyruğı
<i>Verbascum xanthophoeniceum</i> Griseb. (Scrophulariaceae)	Ağı otu, Balık otu, Sığırkuyruğı, hayvan kuyruğı
<i>Vicia cracca</i> L. (Fabaceae)	Fiğ
<i>Vicia grandiflora</i> Scop. var. <i>grandiflora</i> (Fabaceae) * <i>[Vicia grandiflora</i> Scop.]	Fiğ
<i>Vicia hirsuta</i> (L.) Gray (Fabaceae)	Fiğ
<i>Vicia lathyroides</i> L. (Fabaceae)	Fiğ
<i>Vicia villosa</i> Roth subsp. <i>eriocarpa</i> (Hauskn.) P. W. Ball (Fabaceae) * <i>[Vicia villosa</i> Roth subsp. <i>varia</i>]	Fiğ
<i>Vicia sativa</i> L. subsp. <i>nigra</i> (L.) Ehrh. var. <i>nigra</i> (L.) Ehrh. (Fabaceae) * <i>[Vicia sativa</i> L. subsp. <i>nigra</i> (L.) Ehrh.]	Fiğ
<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i> (Loranthaceae) * <i>[Viscum album</i> L. (Santalaceae)]	Bubuş, Ökse otu, Pürçek, Yapışkan ot, Yellimgara, Yellimkara
<i>Vitex agnus-castus</i> L. (Verbenaceae) * <i>[Vitex agnus-castus</i> L. (Lamiaceae)]	Hayıt
<i>Vitis vinifera</i> L. (Vitaceae)	Akbağ, Koruk, Yabani asma

4. Tartışma ve sonuçlar

Birçok uygarlığa ev sahipliğı yapmış olan ülkemizin, bitkilerden yararlanma konusunda çok

zengin bir kültürel birikime sahip olduğu bilinmektedir. Derin bir kültür birikimi bulunan bitki adlarının halkımızın adlandırmada ve doğayı algılamada göstermiş olduğu ustalığı ve inceliğı ortaya koyduğu belirtilmektedir (Alkayış, 2007:622). Çalışmamız sonucunda Biga'da bulunan bitki ve kültür zenginliğinin geleneksel

kullanımı olan bitkilerin adlandırılmasına da yansdığı görülmektedir. Türkiye genelinde yaygın olarak kullanımı olan ve benzetme yoluyla adı verilen “ısırgan, sığırkuyruğu, gelincik, sütleğen, vb.” bitki adlarının yörede de kullanımı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca “ceviz, armut, ayıt vb.” adların çok eski dönemlerden beri bilindiği kaynaklarda yer almaktadır (Küçükler, 2010; Küçükler ve Yıldız, 2016). Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytar adıyla Türkçe’ye çevrilmiş eserde yer alan ilaçların 200’ünün bitkisel olduğu belirtilmiştir. Bu bitki adları arasında “alüc (=alıç), armüd, ayid=ayıt, cam ağacı, cınâr, defne, ebemgümece, encîr=incir, erük=erik, eşek hıyarı, gelincük, güyegü otu= güveği otu, ısırgan, karga düleği, kuzu kulağı, oğul otu, sığır kuyruğu, sişirli yaprak, yarpuz vb” bitki adları yer almaktadır (Küçükler ve Yıldız, 2016). Bu bitki adlarının çalıştığımız yörede de aynı bitkiler için kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bitkilerin yayılış olarak yaygın olmaları veya kullanımlarının çok eskiye dayanması adlarının daha geniş alanda bilinmesini sağlamaktadır.

Küçükler’in (2010) 17. yüzyılda yazılan “Lügât-ı Mükilât-ı Eczâ” adlı tıp sözlüğünde ilaç yapımında kullanılan bitkilerin adlarına dayalı olarak eserin söz varlığını ortaya koyduğu çalışmada yer alan “ayıt, encîr=incir, baldıran, böğürtlen, çam ağacı, dırfil /dılfil/tırfil, ebe gömeci, gelincük, güyegü(i) otu, ısırgan, kekik otu, kuzu kulağı, oğul otu, pamukluk otu, semüz/semüzlük otu, sultân otu, südlügen yarpuz vb.” adların Biga’da da kullanımı olduğu belirlenmiştir.

Halk arasında bazı bitkilerin daha çok bilindiği çeşitli kaynaklarda yer almaktadır (Baytop, 2007; Tuzlacı 2011). Özellikle belirli bir tanıtıcı özelliğe sahip olan bitkiler ve geleneksel kullanımı olan bitkiler daha çok bilinmekte ve bu bitkilerle ilgili bilgiler toplum içinde bireyler arasında daha kolay aktarılabilmektedir (Baytop, 2007; Tuzlacı 2011; Sevgi ve Kızılarıslan, 2013; Ertuğ, 2014).

Arazi çalışmaları sonucunda bitki adlandırılmasında bazı bitki grupları tür ayrımı yapılmaksızın; gelincik (*Papaver* spp.), ısırgan (*Urtica* spp.), kuzukulağı (*Rumex* spp.), labada (*Rumex* spp.), çam (*Pinus* spp.) meşe (*Quercus* spp.), pamukotu (*Cistus* spp.), alıç (*Crataegus* spp.), piren (*Erica* spp.), hindibağ (*Taraxacum* spp.), fiğ (*Vicia* spp.), tırfil (*Trifolium* spp.), böğürtlen (*Rubus* spp.) kazayağı (*Oenanthe* spp.) ve sığırkuyruğu (*Verbascum* spp.) gibi ortak isimler ile anılmaktadır. Bazıları da yonca (*Medicago* spp., *Trifolium* spp.) gibi cins ayrımı yapılmaksızın kullanılmaktadır. Bu ortak kullanımların Türkiye genelinde de geçerli olduğu görülmektedir (Baytop, 2007; Tuzlacı 2011). Bununla birlikte bazı yöresel adların farklı taksonlara verildiği örnekler de çalışma alanında kayda alınmıştır. Yöreden bu şekilde kullanıma örnek olarak mayasıl otu (*Heracleum*

sphondylium subsp. *ternatum*, *Teucrium chamaedrys* subsp. *chamaedrys*) ve mide otu (*Hypericum perforatum*, *Teucrium polium*) verilebilir. Bu adlandırmaların hastalıklara karşı kullanımı belirtmek için yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca kantaron adının *Hypericum perforatum* ve *Centaureum erythraea* türleri için Biga’da ortak kullanıldığı belirlenmiştir. Fakat bu iki bitkiyi birbirinden ayırmak amacıyla bitkilerin renk özelliklerinden yararlanılarak *H. perforatum* (sarı kantaron) ve *C. erythraea* (kırmızı kantaron, pembe kantaron) farklı adlarının da kullanıldığı tespit edilmiştir.

Renk özelliğinden yararlanarak adlandırıldığı düşünülen ve bitkiler ile ilgili kaynaklarda karaçam adı ile bilinen *Pinus nigra* türünün yörede çok yaygın olmamakla birlikte ayrıca “Akçam” olarak da adlandırıldığı belirlenmiştir. Türün gövde rengi dikkate alınarak adlandırmanın yapıldığı kaynak kişiler tarafından belirtilmektedir. Bu türe Ödemiş, Muğla, Ermenek, Bayramiç ve Ayvacık Türkmenleri, Ayvacık-Küçükkuyu, Burdur ve Isparta, Antalya köylerinde de akçam adının verildiği bildirilmiştir (Sevgi, 2015:41).

Dişbudak adı *Fraxinus* cinsi için bilinen ortak ad olarak birçok kaynaktan geçmektedir (Baytop, 2007; Tuzlacı 2011). Yörede bulunan *Fraxinus* türleri için ak dişbudak (*Fraxinus ornus*) ve kara dişbudak (*Fraxinus excelsior*) şeklinde bir ayırım yapıldığı dikkati çekmiştir. Yöre halkının ak dişbudağı “çiçek açan, güzel kokulu”, kara dişbudağı ise “çiçek açmayan, sulak yerde yetişen” olarak detaylandırdığı tespit edilmiştir. Bu adlandırmada türlerin bilimsel teşhisinde de kullanılan önemli bir morfolojik özelliği olan tomurcuk rengine atıf yapılarak verildiği görülmektedir. Bu durum, halkın bitki özelliklerini iyi bir şekilde gözlemlediklerine örnek olarak söylenebilir. Dolayısıyla geleneksel bitki terimlerinin oluşması yoğun gözlemlerden sonra gerçekleşmektedir.

Çalışmamızda “Çaltı” adının *Quercus coccifera* türüne verilen adlardan biri olduğu belirlenmiştir. Yörede yakacaklara verilen genel adlandırmada da “Çaltı” adının kullanıldığı kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir. Kelimenin sözlük anlamı “dikenli çalılık, maki” olarak geçmektedir (Yıldırım, 2015:147; TDK, 2018). Bu kelimenin yalnız Anadolu ağzlarında kullanıldığı bilinmektedir (Alkayış, 2007:255). Aynı adın Kepsut, Savaştepe’de (Balıkesir) ve Ezine’de (Çanak-kale) genel ismi Karaçalı olarak bilinen *Paliurus spinachristi* türü için kullanıldığı bildirilmiştir (Tuzlacı ve Emre Bulut, 2007:47; Özdemir Nath ve Kültür, 2017:22). Ayrıca yörede yetiştirilen Ayçiçek bitkisinin (*Helianthus annuus*) yakacak olarak kuru saplarının kullanıldığı ve “Cumhuriyet odunu/Demokrat odunu” olarak adlandırıldığı belirlenmiştir. Bu tür doğal olarak yetişmediği tarımı yapıldığı için listemize alınmamıştır. Fakat toplumu etkileyen dönemlerin adlandırmalara

aktarılması için ilginç bir örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

Yörede Sultan otu olarak adlandırılan *Sambucus ebulus* türünün Bandırma, Kapıdağ yarımadası ve Ezine’de (Çanakkale) aynı isim ile bilindiği çalışmalarda yer almaktadır (Onar 2006:77; Uysal ve ark., 2010:17; Bulut ve Tuzlacı, 2015:276). Aynı yöresel ismin, İzmit’in kuzey kesimlerinde ise aynı cinsin diğer türü olan *Sambucus nigra* için kullanıldığı bilinmektedir (Kızılarşlan ve Özhatay, 2009:44).

İnsanların bitkilerden faydalanabilmeleri için öncelikle onları adlandırmaları gerekmektedir. Farklı kültürlerin kendi çevresinde bulunan, yetiştirdiği ya da takas yoluyla sağladığı bitkileri kendi kültürüne göre kullanmaktadır (Ertuğ, 2004:182; Alkayış, 2007:5). Yörede kültürel değeri yansıtan bir yöresel ad olarak “Edep haya otu” adının *Daucus carota* türüne verildiği belirlenmiştir. Bu adın geçmişten gelen bir hikâyesi yörenin genelinde bilinmektedir. Türün beyaz renkli olan çiçek kurulumunun ortasında eskiden siyah bir leke olduğu anlatılmaktadır. Bu lekenin zamanla küçüldüğü ve bunun da toplumdaki edebin azalmasının göstergesi olduğu şeklinde inanış yaygındır.

Benzetmelerle kurulan bitkilerin adlandırılmasında bitkinin rengi, biçimi, görünümü ve kullanımı gibi özellikleri dikkate alınmaktadır. Bu benzetmeler genellikle insan, hayvan, çeşitli organ ve nesnelere dayandırılarak kurulmaktadır (Alkayış, 2007:5). Ayrıca benzetmede bitkinin insanda yarattığı etkilerden esinlenerek yapılan adlandırmalarda ısırgan örneği verilebilir. Isırgan sözlük anlamı olarak “Isırgan-gillerden, her tarafı sert tüylerle kaplı, tüyleri kırdığında karınca asidi denilen çok kaşındırıcı bir madde çıkartan bir ot” olarak kullanılmaktadır (TDK, 2018). Isırganın vücuda temas ettiğinde kaşıntı ve yakarak tahriş etkisi yarattığı bilinerek Anadolu folklorunda bitki adlarının verilmiş hikâyelerinde de bu özelliği ile yer almaktadır (Özkan, 2012:19). Biga’daki yöresel bitki adlarında da bunlara benzer farklı adlandırma örneklerini görmekteyiz. Bu isimlendirmeleri aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

Bitkinin özelliğine göre verilen adlar; Sütleşen, Sütlice, Sütlu ot (bitkinin gövde ve dalları koptuğunda çıkan beyaz sıvı nedeniyle), Sinirli Ot, Çobançökerten, Deveçökerten, Köygöçüren, Isırgan, Deli ısırgan, Deli kavun, Yandıracak (kullanım sırasında ciltte yakıcı etki yarattığı için), Kokar ot, Dikenli pırnal, Dikenlik, Pıtrak, Tüylü ot, Yapışkan ot.

Renk özelliğine göre verilen adlar; Ak ıstır, Ak meşe, Ak pelit, Akbağ, Akçaağaç, Akçakesme, Akdişbudak, Altın çiçeği, Altın otu, Beyaz kobalak,

Kara ısırgan, Karabaş, Karaçalı, Karaçam, Karadişbudak, Karamuk, Karapırnal, Karayanlık, Kırmızı kantaron, Kırmızı mide otu, Kızıl pelit meşe, Kızılçam, Pembe kantaron, Sarı kantaron, Sarı papatya, Yeşil kulak.

İnsan adına göre verilen adlar; Adamotu, Adem otu, Çiller, Gülfatma, Sultan otu, Kısa Mahmut otu.

Hayvan adına göre verilen adlar; Arı otu, At kuyruğu, Balık otu, Çakalbağı, Deve çökerten, Domuz elması, Domuz turpu, Eşek diken, Eşek labadası, Geyik diken, Güve otu, Hindibağ, İtgülü, İt üzümü, Kirpi diken, Karga düleği, Katır kuyruğu, Katırtırnağı, Kazayağı, kuşburnu, Kuzukulağı, Öküzgötü, Sığırkuyruğu, Tavşan bubuşu, Tavşanmemesi, Yılan soğanı, Yılan yastığı, Yılanotu.

Organ adına göre verilen adlar; Kuşburnu, Kuzukulağı, Ekşi kulak, Tavşanmemesi, Katırkuyruğu, Katırtırnağı, Kazayağı.

Nesne adına göre verilen adlar; Kırkkilit otu, çıngrak otu, Çoban çantası, Sabun otu, Tespih çalısı.

Çıkardığı sese göre verilen adlar; Çetlenmik, Çıtır.

Tat özelliğine göre verilen adlar; Dibitahlı, Ekşi kulak, Ekşi labadik.

Zehirli olma özelliğine göre verilen adlar; Acı baldıran, Ağrı otu.

Diğer bitkilere atf yapılarak verilen adlar; Mantuka otu (diplerinde yetişen mantuka mantarından dolayı bu ad ile adlandırılmıştır).

Kullanım özelliğine göre verilen adlar; Balık otu (derede balık tutmak için kullanılıyor), Sabun otu (eli temizlemek için kullanılıyor), Oğul otu (kovanda arıların oğul vermesinde kullanılıyor), Güve otu (kuru gıdaları güvelere karşı korumak için kullanılıyor), Baharat otu, Balkan çayı, Kar otu (sebze ve meyveleri serin tutmak için kullanılıyor), Kocayemiş, Yemişgen, Köfte otu, Kökboyası, Kömür piren, Semizotu, Tespih çalısı.

Hastalık isimlerine göre verilen adlar; Mide otu, Mayasıl otu, Prostat otu, Hemoroit otu, Siğil otu.

Yakacak olarak kullanımı belirtmek için verilen adlar; Çaltı, Çoban çirası.

Yetiştirme ortamına göre verilen adlar;

Ormansarmaşığı, Su otu, Taş kekiğı, Dere nanesi, Dere-otu, Dağ çileğı, Yer elması, Yer kekiğı.

Doğallığına atıf yapılarak verilen adlar; Bu

adlandırmada kültür bitkilerinden ayırt edebilmek için özellikle deli, yaban ve yabancı kelimeleri kullanılmıştır (Deli kekik, Delice, Yaban ayvası, Yaban eriğı, Yaban kekiğı, Yaban nanesi, Yabancı asma, Yabancı çilek, Yabancı gül, Yabancı dereotu, Yabancı incir, Yabancı soğan).

Kültürel değerine göre verilen adlar

(Gelenek, inanış, örf, adet vb.); Hidrellez kamçısı, Ayıp otu, Edep haya otu, Balkan otu, Yörük otu, Cennet çiçeğı, Gelincik, Gelin kanı, Nazar diken, Şeytan kavunu.

Bitki adlandırılmalarında kullanılan yöntemlerde farklı dillerde bazı ortaklıklar olduğu bilinmektedir. Bu konuya en iyi örnek çok farklı isimler ile anılan *Ecballium elaterium* türüdür. Türün yörede Türkiye’de olduğu gibi çok farklı isimler (Acı düvelek, Acı kavun, Deli kavun, Ebuçehil karpuzu, Karga düleğı, Şeytan kavunu, Yaban kavunu, Yabancı kavun) ile bilindiğı saptanmıştır. Türün dünyadaki yöresel adları üzerine yapılan bir çalışmada 38 dilde 290 adı olduğu belirtilmektedir (Dafnia ve ark. 2013).

Elde edilen bulgular çalışma alanına yakın bölgelerde yapılan etnobotanik çalışmaların verileri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Uysal ve ark., 2012’de Ayvacık’da (Çanakkale) yaptığı çalışmada tespit edilen kantaron otu, karabaş otu, oğul otu, mayasıl otu (*Teucrium chamaedrys* subsp. *chamaedrys*), kısa mahmut otu gibi bazı yöresel bitki adlarının Biga yöresinde de aynı bitkiler için kullanıldığı görülmektedir. Ayvacık’da Altın çiçeğı adı *Helichrysum orientale* (L.) DC. türü için kullanılmakta, Biga’da ise *Helichrysum stoechas* subsp. *barrelieri* türü için kullanıldığına rastlanmıştır. Bu da bize bu bitkiler için Altın çiçeğı isminin tür ayrımı yapılmaksızın cins özgü genel bir adlandırma olduğunu göstermektedir.

Yine çalışma alanımıza yakın bir yöre olan Kapıdağ yarımadasındaki bitki adları söz varlığına bakıldığında çitlembik, güvem, pamuk otu, kantaron, kırmızı kantaron, karabaş otu, yavşan, oğul otu, piren gibi adların aynı bitki türleri için Biga’da da kullanıldığı görülmektedir (Uysal ve ark., 2010:17-20). Çan’da yapılan bir başka çalışmada davulga, güve otu, oğul otu, mayasıl otu, pırnal, karaçalı, balık otu adları alanımız ile ortak kullanımı olan bitki adlarıdır (Uysal ve ark., 2008:134-144). Bu verilerin örtüşme sebebinin bitki örtüsü benzerliğı ve kültürel ortaklıklar olduğu düşünülmektedir.

Yörede “Yılanotu” adı ile bilinen bitkinin *Cnicus benedictus* var. *benedictus* olduğu tespit edilmiştir. Ezine’de (Çanakkale) aynı bitki “sancı otu”, Bayramiç’de (Çanakkale) “diken” adları ile bilinmektedir (Tuzlacı ve Emre Bulut, 2007:43; Bulut ve Tuzlacı, 2015:273). Yılan otu adı birçok farklı bitkiye verilmele birlikte bu tür için kullanımı ilk kez Biga’da kaydedilmiştir.

Balıkesir ve Çanakkale’de Hidrellez kamçısı adı ile bilinen *Asphodelus aestivus* türüne bu ad yanında Biga’da “nülükürüş” adı da verilmektedir. Bu türün Çanakkale’de “nünü”, Balıkesir’de “nünülük” adı ile bilindiğı bazı kaynaklarda yer almaktadır (Tuzlacı ve Emre Bulut, 2007:43; Tuzlacı, 2011:851; Bulut ve Tuzlacı, 2015:272). Bu üç isimde ortak kökenden geldiğı düşünülmektedir. Aynı zamanda *Papaver rhoeas* türü için de İzmit’te “nünü” adının kullanıldığı görülmüştür (Kızıllarslan ve Özhatay, 2009).

Yellimkara adının, sözlüklerde sadece *Viscum album* subsp. *album* türü için kullanıldığı yer almaktadır. Bu adın Biga’da bilindiğı ve aynı tür için kullanıldığı çalışmamızda belirlenmiştir (Tuzlacı, 2011: 761).

Güner ve ark. (2012)’deki çalışması sonucunda ortaya çıkan Türkiye için önemli olan “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)” adlı eserde her takson için bir bilimsel Türkçe ad kullanılmıştır. Bu adlara nasıl karar verildiğı ve hangi yöntemler ile seçildiğinin açık olmamasının yöntem açısından kaygılar taşıdığı belirtilmektedir (Sevgi ve Akkemik, 2014:57). Yaptığımız bu çalışmadaki Biga örneğinin bize gösterdiği verilere dayalı olarak bitki adlarının aynı yöre içinde bile çok değışkenlik gösterebildiğini ve yöresel isim çeşitliliğinin ülkemiz dil zenginliğı açısından korunmasının önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Bitkilerin yöresel adlarının belirlenmesi farklı bilimsel disiplinlerin çalışma konusunu oluşturmaktadır. Birçok araştırmacı yöresel adları kendi disiplinindeki inceleme yöntemleri ile ele almıştır. Bu araştırmalar, adlandırmadaki kültürel zenginliğimizin ortaya konması için önemli olmakla birlikte bazı sıkıntılara da sebep olmaktadır. Bunların başında da bitki adının hangi bitkiyi temsil ettiğinin anlaşılmasındaki zorluklar gelmektedir. Bu zorluklar, bitki uzmanlarının arazi çalışmalarını yöresel adların derlenmesi açısından da ele almaları ile aşılabılır. Bitki uzmanlarının yapacağı kapsamlı çalışmalar ile halen mevcut olandan çok daha fazla olması beklenen yöresel bitki adları varlığımızın ortaya konulabileceğı düşünülmektedir. Böylece Türkiye’de botanik alanında yetişmiş birçok uzman olması yöresel adların derlenmesine önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca çalışmalarda aşağıda belirtilen

konulara dikkat edilmesinin bu sıkıntıların giderilmesine katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

- Yöresel bitki adının, bitkinin kabul edilen bilimsel adları ile eşleştirilmesi
- Yöresel bitki adının kullanıldığı yörenin belirtilmesi
- Sahada farklı disiplinlerden araştırmacıların birlikte çalışması
- Telaffuz farklılıklarına dikkat edilmesi (yöre insanının şivesi, bireysel telaffuz farklılıkları vb.)
- Tür ayırımına gidilmeden cins için yapılan genel adlandırmalara dikkat edilmesi (papatya, gelincik, sütleğen, kuzukulağı, sığırkuyruğu vb.)
- Yörede yapılan derleme çalışmalarında güvenilirlik kriterlerinin (kaynak kişi güvenilirliği, derleme yapan araştırmacın algısı ve/veya bilgisi vb.) belirlenmesidir.

Bu çalışma sonucunda Biga ve civarında kullanımı tespit edilen yöresel bitki adları halkımızın ne kadar özgün benzetme ve adlandırmalar yapabildiğini ortaya koymaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, en basit şekliyle, bitkilerin adlandırılmasında gözlemleyerek benzetme yapmanın öncelikli olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

Teşekkürler

Çalışmamızda kaynak kişi olarak bilgi ve deneyimlerini bizle paylaşan tüm Biga halkına çok teşekkür ederiz. Ayrıca arazi çalışmalarımızda bize eşlik eden Anadolu Ajansı muhabiri Serten Akkaya'ya, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Orhan Sevgi ve Prof. Dr. Barış Tecimen'e tüm desteklerinden dolayı çok teşekkür ederiz. Bu çalışmamız Bezmialem Vakıf Üniversitesi BAP Birimi tarafından 9.2011/5 no.lu proje ile desteklenmiştir.

Kaynaklar

Akkaya, M., 2008. Biga Orman İşletmesinde Fıstık Çamı (*Pinus pinea* L.) Ağaçlandırma Alanlarında Toprak İşlemesinin ve Dikim Aralığının Orman Topraklarına Etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Alkayış, M. F., 2007. Türkiye Türkçesinde Bitki Adları. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Altundağ, E. ve Özhatay, N., 2009. Local Names of Some Useful Plants from Iğdır Province (East Anatolia). *Journal of Pharmacy of Istanbul University*, 40: 101-115.
- Baytop, A., 1991. Tıbbi Bitkilerimizin Yerli Adları Hakkında. *Ziraat Mübendisiği*, 239: 25-26.
- Baytop, T., 2007. *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu, Üçüncü baskı, Ankara.
- Bulut, G. ve Tuzlacı, E., 2015. An Ethnobotanical Study of Medicinal Plants in Bayramiç (Çanakkale-Turkey). *Marmara Pharmaceutical Journal*, 19:268-282.
- Dafnia, A., Benítez, G. C., Blanché, C., Rammón-Laca, L., Petanidou, T., Aytaç, B., Horvat, M., Lucchese, F. and Geva-Kleinberger, A., 2013. The etymological, ecological, historical and ethnobotanical roots of the vernacular names of *Ecballium elaterium* (L.) Rich. (Squirting cucumber), *The Journal of Ethnobiology and Traditional Medicine*. *Photon*,119:515-537.
- Davis, P.H., 1965–1985. Flora of Turkey and the East Aegean Islands, (Ed.), Vol.1–9. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Davis, P.H., Mill, R.R. ve Tan, K., 1988. Flora of Turkey and the East Aegean Islands, (Eds.), Vol.10 (Supp. II), Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T. ve Başer, K.H.C., 2000. Flora of Turkey and the East Aegean Islands, (Eds.), Vol 11 (Supp. II), Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Doğan, N., 2011. Vezirköprü ve Havza Ağzlarında Yabancı Bitki Adları. *Diyalektecus*, 2:7-13.
- Emre, B. G. ve Tuzlacı, E., 2008. Folk Medicinal Plants of Bayramiç (Çanakkale-Turkey), J. Fac. Pharm. Istanbul 40: 87-99, 2008-2009.
- Ertuğ, F., 2004. Etnobotanik Çalışmaları ve Türkiye'de Yeni Açılımlar, *Kebikeç*, Dosya: Anadolu'nun "Nebatat ve Hayvanatı" II, 181-187.
- Ertuğ, F., 2014. Etnobotanik, Şu eserde: Güner, A. ve Ekim, T., (Ed). Resimli Türkiye Florası, Cilt 1, Ali

- Nihat Gökyiğit Vakfı, Flora Araştırmaları Derneği ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Yayını, İstanbul.
- Gümüştam, G., 2010. Eski Anadolu Türkçesinde Eczacılık Terimleri ve Bu Terimlerin Tıp, Botanik, Zooloji, Madencilik, Kimya Terimleriyle İlişkileri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 5(2): 1032-1087.
- Güner, A., Akyıldırım, B., Alkayış, M. F. Çingay B., Kanoğlu, S.S., Özkan, A.M., Öztekin, M. ve Tuğ, G.N., 2012. Türkçe Bitki Adları. Şu eserde: Güner, A., aslan, S. Ekim, T. Vural, M. ve Babaç, M.T. (Edlr.). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları Flora Dizisi 1, İstanbul.
- Gürsu, E., 2001. *Biga- Fotoğraf ve Belgelerle İlçemizi Tanıyalım*, Biga Doğuş Gazetecilik, Matbaacılık, Yayıncılık Ltd. Şti.
- Kızıllarslan, Ç. ve Özhatay, N., 2009. Local names of some plants from the south part of Izmit (Northwest Turkey). *Journal of Pharmacy of Istanbul University*. 40:37-46.
- Küçükler, P. ve Yıldız, Y., 2016. Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytar'daki (1b-150a) Bitki Adları Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Social Science*, 44:13-32.
- Küçükler, P., 2010. Lügat-i Mukilât-ı Eczâ'da Türkçe Bitki Adları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3- 11.
- Onar, S., 2006. Bandırma (A1 (A) Balıkesir) ve Çevresinin Etnobotaniği, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Önler Z., 2004. XIV.-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları, *Kebikeç*, Dosya: Anadolu'nun "Nebatat ve Hayvanatı" II., 273-301
- Özkan, Ş., 2012. Anadolu Türk Folklorunda Bitki Adlarının Veriliş Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Örge, Y. F., 2017. Biga İlçesinde Köy Adlarının Kaynakları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, 53:165-182.
- Özdemir Nath, E. ve Kültür, Ş., 2017. The Local Names of The Plants in Kepsut And Savaştepe (Balıkesir, Turkey), *Istanbul J. Pharm.*, 47 (1): 13-24.
- Sevgi, E. ve Kızıllarslan, Ç., 2013. Bir İsim Çok Bitki - Mayasıl Otu. *Avrasya Terim Dergisi*, 2013, 1(1): 17-29.
- Sevgi, E., Kızıllarslan, Ç., Altundağ, E., Akkaya, M., 2012. Biga (Çanakkale) İlçesinde Etnobotanik Açından Ön Değerlendirmeler. BVÜ BAP Proje No:9.2011/5.
- Sevgi, O. ve Akkemik, Ü., 2014. Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler) Adlı Eserin Bilgi Kaynağı ve Terim Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi*, 2(1): 50-67.
- Sevgi, O., 2015. Yerli Ormancılık Terimleri Çalışması. *Avrasya Terim Dergisi*, 2015, 3 (2): 34-57.
- Şahin, H., 2007. Câmî'ül-Fürs örneğinde XVI. yüzyıl bitki isimleri. *Turkish Studies*. 2(2): 570-602.
- Şahin, İ., 2015. Türkiye Yeradabiminde Leksik-Semantik Sınıflandırma Meselesi. *Avrasya Terim Dergisi*, 3(1): 10-21.
- The Plantlist, 2018. <http://www.theplantlist.org> (Ziyaret tarihi: 12 /01/ 2018)
- Türk Dil Kurumu (TDK), 2018. Büyük Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts (Ziyaret tarihi: 14 /01/ 2018)
- Tuzlacı, E., 2006. *Şifa Niyetine Türkiye'nin Bitkisel Halk İlaçları*. Alfa Yayınları, İstanbul.)
- Tuzlacı, E., 2011. *Türkiye Bitkileri Sözlüğü* (Genişletilmiş 2. Baskı). Alfa Yayınları, İstanbul.
- Tuzlacı, E. ve Emre Bulut, G., 2007. Turkish Folk Medicinal Plants, Part VII: Ezine (Çanakkale). *Journal of Pharmacy of Istanbul University*. 39: 39-51.
- Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri, 2011. T.C. İçişleri Bakanlığı, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (Ziyaret tarihi: 06.01.2018).
- Uysal, İ., Avcıoğlu, N. ve Karabacak, E., 2008. Çan İlçesinin Köylerinde Kullanılan Tıbbi Bitkiler. Çan Değerleri Sempozyumu, 28-29.
- Uysal, İ., Onar, S., Karabacak, E. ve Çelik, S., 2010. Ethnobotanical aspects of Kapıdağ Peninsula

(Turkey). *Biological Diversity and Conservation*. 3(3): 15-22.

Uysal, İ., Gücel, S., Tütenocaklı, T. ve Öztürk, M., 2012. Studies on the Medicinal Plants of Ayvacık-Çanakkale in Turkey. *Pakistan Journal of Botany*. 44: 239-244.

Yıldırım, Ş., 2004. Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği, *Kebikeç*, Dosya: Anadolu'nun "Nebatat ve Hayvanatı". 175-193.

Yıldırım, Ş., 2015. *Bitki Sözlüğü*. Ofset Fotomat Matbaacılık, Ankara.